

A falusi egyházszervezet működése a Székelyföldön

Bárh János: Szentgyörgy megyéje Alcsíkban. Esettanulmány a katolikus székelység egyháztörténetéhez és társadalomnéprajzához. Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet, Kecskemét 2012. 448 old.

Bárh János néprajzkutató, a Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet nyugalmazott igazgatója, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének címzetes docense immár bő két évtizede szervez és végez néprajzi terep- és forrásfeltáró munkát Erdély különböző részein. Kutatásainak eredményeit, recens és történeti adatainak értelmezését és szintetizálását számos tanulmány, tanulmánykötet és több önálló könyv formájában ismerhette-ismerheti meg az érdeklődő olvasó.

Az erdélyi „*megye*” fogalmával s a rá vonatkozó történeti forrással már kutatásainak kezdetén, az 1990-es évek első felében találkozott a szerző, azt követően pedig egyre bővült és gyarapodott a kérdéskörre vonatkozó ismeretanyaga, valamint a kútfők száma és köre, zömmel a plébániai irattárakra, illetve állami és egyházi levéltárak irataira alapozva. Első elképzelése szerint Bárh János monografikus igénnyel, Erdély egész területét – ahol létezett a megye – megvizsgálva kívánt volna egy összefoglaló művet megírni, a témát azonban végül földrajzilag a két alcsiki települést, Csíkszentgyörgyöt és Csíkbánkfalvát magába foglaló Szentgyörgy megyéjére szűkítette, mint erre a kötet alcímében az „esettanulmány” kifejezéssel is utal.

Írása, a tőle megszokott alapos, tömör, lényegkiemelő és tudományos szempontból igényes terminológiai tisztázással indul: a kutatás kulcsfogalmát adó *megye* szavunk jelentésváltozatait vizsgálja néprajzi, történeti és nyelvészeti szempontból. A magyarországi köznyelvben a *megye* három jelentését találjuk meg: 1. középszintű közigazgatási egység (vármegye); 2. régiebben határvonal: „megye, mezsgye”; 3. nagyobb, püspöki egyházi szervezet (egyházmegye). Erdélyben még egy újabb jelentésváltozata is ismeretes (volt): „egyházközség” értelemben használták a helyi egyházi szervezetre. A könyv ez utóbbi,

vagyis a helyi egyházközség értelmű *megye* vizsgálata, működésének bemutatására vállalkozik. Ebben a jelentésében a szó a 17–19. században Erdélyben közismert és használt volt (ezt támasztja alá a kötet II. fejezeteként közölt 35 oldalas adattár), s bár a 19. század végére halványult, egészen a 21. századig többnyire értették, ha nem is nagyon használták a kifejezést.

Logikus, világosan követhető tematikus felépítés mentén ismerheti meg az olvasó Szentgyörgy megyéjének történetét és működését: kiterjedését, népességét, szervezetét, haszonvételeit és feladatait. Recenziómban már csak terjedelmi okokból sem vállalkozhatunk e sokrétű és aprólékosan leírt ismeretanyag tematikus összefoglalására, csupán néhány, fontosnak és érdekesnek tartott jelenséget emelünk ki a következőkben.

Erdélyben a megyét általában néhány egymás mellett fekvő római katolikus lakosságú falu alkotta, illetve ha a szomszédos falvak más vallásúak voltak, akkor távolabbi település is kerülhetett az adott megye kebelébe. Az összefogás, szervezetbe tömörülés elsődleges célja és lényege az volt, hogy a falvoknak közösen legyen erejük templomot építeni és papot tartani. A megye a nevét a templom titulusáról vagy a templomos faluról kapta, ahol a megyés pap lakott. Minél több településből állt a megye, annál nagyobb volt a templomos faluval a vita lehetősége olyan ügyekben, mint a templomújításban vagy a kántortartásban való részvétel, s a nézeteltérések – bár ezt a pap a végsőig igyekezett megakadályozni – szakadáshoz is vezethettek.

A megye világi vezetője a *megyebíró* volt, őt a Szent György napja környékén tartott *megyegyűlésen* választották a *megyetagok* (családfők), segítői a megye *hűtősei* (esküdtek) és a *szentegyházfiak* voltak. A megyebírónak és a megye vezető testületének feladatai közé tartozott a templom vagyoni és erkölcsi

Simon András (1973) – néprajzkutató, egyetemi docens, tanszékvezető helyettes, Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, asimon@hung.u-szeged.hu

ügyeinek intézése és felügyelete, az egyházi és oktatási épületek rendben tartása, a pap járandóságának beszédese és a templom földjeinek művelése. A megye fegyvelmező, büntető testülete a *megyeszék* volt. A megye működéséről a 17–18. századból fennmaradt rendtartások, megyetörvények tanúskodnak és festenek plasztikus képet. Mindezt az alsíki Szentgyörgy megyéjében, gazdag adatokra és idézett forrásrészletekre támaszkodva tárja fel a szerző, majd egy fontos és elgondolkodtató kérdést tesz fel: vajon az így funkcionáló megye mint egyházközség székely sajátosság volt, avagy egy földrajzilag hajdan szélesebben elterjedt jelenség nyomait mint magyar reliktumot őrzi, tükrözi ez a székelység körében tovább fennmaradt társadalmi önszerveződés?

A könyv igen részletes tagolása, ami a tartalomjegyzéket fellapozva is szembetűnő, a téma aprólékos kidolgozottságát jól mutatja. A megye javainak, gazdálkodásának, haszonvételeinek és pénzügyeinek részletezése, melyek mind a működés és a feladatok ellátásának anyagi háttérét teremtették meg, mintegy 120 oldalon elevenedik meg az olvasó előtt (V., VI., VII. fejezetek). Ugyanilyen terjedelemben szól a szerző a megye egyházi-vallási, valamint oktatási feladatairól s az ezeket ellátó személyekről (VIII., IX., X. fejezetek). A könyv utolsó nagy egysége (XI. fejezet) a „törvényező, fegyvelmező, rendtartó megyét” idézi meg. A megyeszék ítéleteiben megjelenő vétkek példatára a kor világi és egyházi normarendszerét tükröző, érdekes és tanulságos adattár a 18. századból. Megtudhatjuk belőle, hogy büntetés illette

többek között azt a személyt, aki „ünnepet munkával rontott” (ünnepnapon kenyeret sütött, aratott, égetett bort főzött), hosszú időn át nem gyónt, böjtöt szegett, káromkodott, paráználkodott, haragot tartott, hitt a babonában, stb.

A kötetben való tájékozódást, illetve az archív szövegek olvasását és értelmezését a kötet végén elhelyezett rövidítésjegyzékek és mutatók segítik. A téma jellegénél fogva a könyv illusztrációkban nem bővelkedik, de a közölt archív képes levelezőlapok és fotók, a „megyes templomot” és több fakeresztet megörökítő plasztikus rajzok, valamint a szerző igényes színes fényképei szervesen illeszkednek az írásmű témájához.

Mint ismertetésünk elején – a szerző vélekedése alapján – utaltunk rá, e terjedelmes könyv nem monográfia, hanem esettanulmány. Lapjain végigkövetve azonban a bemutatott megye dolgait, a helyi sajátosságokban a megye működésére vonatkozóan általános tendenciák is megjelennek, körvonalazódnak, sok esetben éppen a sorok írójának megfogalmazásában. Így bizonyos értelemben az írásmű monográfiának is mondható. Mindenesetre olyan, alaputatáson nyugvó, szélesebb értelemben társadalomtudományi munka, mely a gazdaság- és társadalomtörténet, a vallástörténet, a jogtörténet és a néprajz számos területe (vallási néprajz, életmód, gazdálkodás, társadalomnéprajz) számára is új adatokat tár fel, ad közre, rendszerez és értelmez.

Simon András

A pécsi néprajzi műhely új kiadványa az erdélyi és moldvai népi vallásosságról

Pócs Éva (szerk.): Szent helyek, ünnepek, szent szövegek. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. L'Harmattan Kiadó – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék. Bp.–Pécs 2012. 530 old.

A Studia Ethnologica Hungarica sorozat tizennegyedik köteteként megjelenő 2012-es tanulmánykötet a Pécsi Tudományegyetem Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszékén folyó vallási néprajzi kutatások eredményeit mutatja be.

A sorozatban korábban már megjelent egy, a gyimesi magyarság vallási életével, vallásos folklórájával és hiedelemvilágával foglalkozó kiadvány. Ennek folytatása a sorozatba szervesen illeszkedő *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek* című kötet,

Mogyorósi Ágnes (1988) – doktorandus, BBTE, Hungarológia Tanulmányok Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, agi.mogyorosi@gmail.com